

„Za kulisami. Toruńskie spotkania wokół dramatu” 2 – międzynarodowy festiwal zorganizowany na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika przez Zespół Badawczy „Performatyka i Studia nad Przekładem Dramatu”, Toruń, 26–27 maja 2021 (sprawozdanie)

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/RP.2021.016>

W dniach 26–27 maja 2021 roku odbyła się druga edycja festiwalu „Za kulisami. Toruńskie spotkania wokół dramatu”. Idea toruńskich spotkań powstała w 2017 roku w trakcie cieszącego się zasłużonym uznaniem gdańskiego festiwalu „Odnalezione w tłumaczeniu” (Bibik, Krajewska 2020: 7). „Za kulisami” pomyślane zostało jako wydarzenie cykliczne, poświęcone tematyce przekładowo-teatralno-dramaturgicznej, każdorazowo związanej jednak z innym obszarem językowym. Pierwsza odsłona, zorganizowana przez Barbarę Bibik i Monikę Krajewską, miała miejsce w 2018 roku i dotyczyła dramatu Rosji oraz Ukrainy. Druga, przybliżająca teatr chiński i chińskojęzyczny, przygotowana została przez Zespół Badawczy „Performatyka i Studia nad Przekładem Dramatu”, w skład którego wchodzi Barbara Bibik i Artur Duda (kierownicy) oraz Monika Krajewska, Anna Skubaczewska-Pniewska, Maciej Szatkowski i Marzenna Wiśniewska (członkowie). Festiwal zaplanowano na 2020 rok, jednak ze względu na pandemię należało przesunąć go w czasie. Z tego samego powodu został pozbawiony teatralnych wydarzeń towarzyszących i odbył się w trybie online. To ostatnie miało jednak swoje dobre strony, gdyż forma zdalna znacznie ułatwiła (czy wręcz umożliwiła) uczestnictwo w spotkaniach osobom spoza Torunia oraz, szczerzej, spoza Polski. Zagranicznymi gośćmi festiwalu byli: **Gong Baorong** (prorektor Akademii Teatralnej w Szanghaju, autor książek o tematyce teatralno-dramaturgicznej, wykładowca prowadzący zajęcia m.in. z zakresu historii dramatu zachodniego i semiologii teatru), **Evelina Hein** (adiunkt na Uniwersytecie Sofijskim, redaktorka i tłumaczka z języka

chińskiego, niemieckiego, angielskiego i rosyjskiego, autorka publikacji i tłumaczeń z zakresu kultury tradycyjnej, folkloru i religii Chin oraz Azji Wschodniej, w swym dorobku zawodowym posiadająca doświadczenie w pracy m.in. jako tłumacz ambasadora i rzecznika prasowego oraz attaché ds. kultury i edukacji w ambasadzie Republiki Bułgarii w Pekinie) oraz **Kalina Stefanova** (profesor w Państwowej Akademii Sztuk Teatralnych i Filmowych w Sofii, autorka wielu artykułów i monografii, redaktorka książek, w tym pierwszej antologii dramatu wschodnioeuropejskiego w języku chińskim, przez dwie kadencje wiceprzewodnicząca Międzynarodowego Stowarzyszenia Krytyków Teatralnych – IATC). Polskimi prelegentami byli: **Joanna Krenz** (adiunkt w Instytucie Orientalistyki UAM, tłumaczka literatury chińskiej, badaczka chińskiej poezji współczesnej w ujęciu komparatystycznym i interdyscyplinarnym, w szczególności pod kątem związków poezji z naukami ścisłymi, technologią i filozofią), **Katarzyna Sarek** (adiunkt w Instytucie Orientalistyki UJ, badaczka współczesnej literatury chińskiej, autorka artykułów, felietonów i recenzji, a także przekładów dla dorosłych i dzieci z literatury chińskiej, tajwańskiej i francuskiej, popularyzatorka wiedzy o Chinach i świecie chińskojęzycznym), a także pracownicy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika – **Artur Duda** (profesor UMK, teatrolog, performer, badacz teorii dramatu i teatru, relacji między tekstem dramatu a jego inscenizacją, estetyki teatru współczesnego, stały współpracownik Centrum Badania Teatru Europy Wschodniej powołanego w 2018 roku przy Akademii Teatralnej w Szanghaju), **Maciej Gaca** (profesor UMK, sinolog, dyplomata; w latach 2007–2009 założyciel i dyrektor Instytutu Konfucjusza w Poznaniu; w latach 2010–2019 założyciel i pierwszy dyrektor Instytutu Polskiego w Pekinie, dyrektor generalny Biura Polskiego w Tajpej; badacz współczesnych stosunków międzynarodowych w regionie Azji Wschodniej, roli i miejsca Tajwanu na arenie międzynarodowej, polityki językowej i narodowościowej Azji Wschodniej) oraz **Maciej Szatkowski** (adiunkt w Instytucie Nauk o Kulturze, kierownik Centrum Języka i Kultury Chińskiej na UMK, tłumacz, organizator konferencji z cyklu „Orient w literaturze, literatura w Oriencie”, autor prac dotyczących współczesnych Chin, w tym chińskiego teatru).

Spotkania w ramach drugiej edycji festiwalu, analogicznie do inauguracyjnej, miały formułę wywiadów, wykładów i wytłumaczeń. Pierwsze spotkanie – panel dyskusyjny w języku angielskim – moderowała **Barbara Bibik** (profesor UMK, filolog klasyczny, badaczka m.in. dramatu antycz-

nego i jego recepcji oraz przekładów z języków klasycznych, którym to zagadnieniom poświęciła wiele publikacji). Goście – Artur Duda, Gong Baorong, Evelina Hein, Kalina Stefanova – opowiedzieli o historii przecięcia się ich dróg zawodowych; o źródłach zainteresowania dramatem chińskim w Europie i wschodnioeuropejskim w Chinach, o współpracy między Europą a Chinami, o Centrum w Szanghajskiej Akademii Teatralnej, jego celach i realizowanych projektach; o przedsięwzięciach przekładowych, w tym m.in. publikacji antologii – dramatu wschodnioeuropejskiego w Chinach i chińskiego w Bułgarii; o trudnościach w tłumaczeniu z języka chińskiego i o specyfice tłumaczenia tekstów dramaturgicznych, roli wyobraźni w procesie translacji i kontaktach z autorami tłumaczonych utworów.

Kolejne spotkanie poprowadził Artur Duda. Jego rozmówczynią była zaś Joanna Krenz, która w niezmiernie interesujący sposób zaprezentowała w szerszym, historycznym, kontekście biografię Yu Jiana oraz jej ślady odbijające się w tekstach twórcy, zwróciła uwagę na jego miejsce na tle innych współczesnych chińskich autorów, opowiedziała o osobistym kontakcie z Yu Jianem i wpływie tego kontaktu nie tyle na merytoryczną stronę wykonywanych przez siebie tłumaczeń, ile raczej na ich temperaturę. W rozmowie nie zabrakło wątku dotyczącego trudności przekładowych *Kartoteki* wynikających zarówno ze specyfiki języka chińskiego, jak i specyfiki utworu, w tym szczególnego rytmu oraz przeplatających się grup rzeczownikowych i czasownikowych, nieokreśloności tych ostatnich (mogących być zarazem konkretną formą osobową i bezokolicznikiem). Ponadto, nie tylko z uwagi na tytuł, wskazane zostały paralele do *Kartoteki* Różewicza. Prowadzący zaś ze swej kartoteki na potrzeby spotkania wyjął program Międzynarodowego Festiwalu Teatralnego KONTAKT z 1995 roku. Wtedy to bowiem zdarzyła się jedyna w Polsce okazja, by obejrzeć teatralną inscenizację poematu Yu Jiana – spektakl zatytułowany wówczas *Akta Zero* w reżyserii Mou Sena. Wspomnienie tamtej inscenizacji było też bodźcem do podniesienia tematu narzucającego się odbiorcom, choć niezalążonego przez reżysera, nawiązania do wydarzeń z placu Tiananmen w czerwcu 1989 roku. Spotkanie z Joanną Krenz uświetniło odczytanie kilku fragmentów *Kartoteki*.

Z cyklu rozmów odbyło się jeszcze jedno spotkanie, tym razem z Maciejem Gacą, zaplanowane na drugi dzień festiwalu. Rozmowę z badaczem współczesnych stosunków międzynarodowych w regionie Azji Wschodniej poprowadził **Albert Kozik** (historyk sztuki i polonista, student sinologii na Uniwersytecie Warszawskim, od roku akademickiego 2019/2020 doktorant

w Szkole Doktorskiej Nauk Humanistycznych, badacz m.in. współczesnych kontaktów kulturowych Chin i Zachodu). W trakcie spotkania padły pytania dotyczące wielu ciekawych wątków, w interesujący sposób rozwiniętych przez rozmówcę. Podniesiono m.in. kwestie korzeni kontaktów z kulturą polską w Chinach i na Tajwanie, roli teatru jako ambasadora kultury polskiej, aspektów tejże kultury obecnych we wspomnianych krajach, a równocześnie zagadnienie budowania naszej wizji odbiorców na podstawie tego, co w ramach kultury eksportujemy na Wschód, a zatem stereotypowych przekonań Polaków na temat dzieł, z którymi Chińczyków zaznajomić się powinno. W przeciwieństwie do Tajwanu, gdzie pewne problemy w promowaniu zagranicznej kultury mogą dotyczyć kwestii natury administracyjno-konsularnej, w Chinach problemem jest cenzura. Jak jednak podkreślił Maciej Gaca, Polacy przez wzgląd na swoje historyczne doświadczenie posiadli doskonałą umiejętność poruszania się w świecie cenzury i wiedzą, jak przemyścić to, co ważne. Podczas rozmowy zwrócono także uwagę zarówno na podstawy prawne niezbędne w procesie budowania współpracy kulturalnej, jak i na proces tworzenia zespołów pracujących w Instytucie Polskim w Pekinie oraz Biurze Polskim na Tajwanie.

Festiwal „Za kulisami” to obok wywiadów również wykłady. W tym roku zaplanowane były dwa – Macieja Szatkowskiego w pierwszy dzień oraz Katarzyny Sarek na zakończenie festiwalu. Maciej Szatkowski przybliżył historię tłumaczeń chińskiego dramatu współczesnego na język polski, poruszając m.in. problem starzenia się przekładu. Prelegent zwrócił uwagę na obecność tłumaczeń na rynku wydawniczym i teatralnych deskach oraz na swoistość translacji tekstów dramaturgicznych. W wystąpieniu szczególny nacisk położony został na dwa utwory *Ja Kocham XXX* i *China Dream*, w tym na ich interpretację i trudności tłumaczeniowe (wśród nich: rymowane piosenki o zabarwieniu erotycznym, kwestie wrażliwe – obozy reedukacyjne, intertekstualność, idiomy, gry słowne, wypowiedzi w języku klasycznym, slang, ignorowanie zasad chińskiej gramatyki, przesunięcie punktu ciężkości z sensu na sensualność). Dyskusja po wykładzie była jego równie ciekawym dopełnieniem.

Katarzyna Sarek w ramach swego wystąpienia przedstawiła smutki i radości w tłumaczeniu z chińskiego na nasze na podstawie przekładów literackich. Owo „nasze”, oczywiście, zazwyczaj zestawia się z czymś obcym. W przypadku literatury chińskiej można wręcz mówić o obcości podwójnej, nie tylko wynikającej ze specyfiki językowej, ale też z odrębnego kręgu kul-

turowego. W tym kontekście nie sposób było nie zwrócić uwagi na trudności związane z przekładem nazw realiów, elementów nacechowanych kulturowo, dotyczących sztuki, kuchni, religii, zwyczajów, historii, nazw własnych. To automatycznie pociągnęło za sobą zagadnienia egzotyzyacji i adaptacji oraz dyskusję na temat obecności komentarzy w przekładzie (wewnątrztekstowych oraz pozatekstowych – tj. przypisów). O dyskusji wspomniałam nieprzypadkowo. Szybko bowiem za przyzwoleniem czy wręcz zachętą tłumaczki wykład przerodził się w „sto pytań do...”. Pytania słuchaczy dotyczyły m.in. wydań dwujęzycznych, poprawiania własnych przekładów w przypadku ewentualnych wznowień wydawniczych, nieprzenoszenia błędów oryginału do tekstu docelowego, warsztatu pracy, pierwszych kroków na ścieżce translatorskiej, wskazówek dla przyszłych adeptów sztuki przekładowej. Ze względu na i tak już przekroczony czas spotkania padła propozycja, by o interesujące odbiorców zagadnienia ewentualnie zapytać za pośrednictwem organizatorów, którzy odpowiedzi tłumaczki zamieszczą w planowanej publikacji.

Trzecim nurtem festiwalu są wytłumaczenia. Przed wykładem Katarzyny Sarek ogłoszono wyniki konkursu przekładowego. W pierwszej kolejności członkowie jury (Barbara Bibik, Artur Duda i Albert Kozik) wytłumaczyli się ze swej funkcji i przynależnych im obowiązków, następnie opiekun merytoryczny (Maciej Szatkowski) przypomniał konkursowy tekst (*China Dream*) i związane z nim trudności translatorskie. Głos zabrali też sami konkursowicze, wśród których byli również, co należy odnotować, Chińczycy, tłumaczący w odwrotnym niż pozostali kierunku (tj. z ojczystego dla siebie języka chińskiego na język polski). Zwyciężczynią konkursu została Karolina Kodrzycka, wyróżniono Julię Wnuk i Karolinę Wiechę (wszystkie są studentkami specjalizacji Kultura Dalekiego Wschodu), wyróżnienie specjalne otrzymały Tianran Hao i Jiaxin Xing, chińskie studentki uczące się języka polskiego.

W ramach wytłumaczeń odbyły się też – wzorem poprzedniej edycji – warsztaty przekładowe o charakterze zamkniętym. Tym razem były one dedykowane studentom filologii angielskiej (opiekun Ewa Kościółkowska-Okońska), którzy pod kierunkiem **Jacka Kaduczaka** (tłumacza specjalizującego się w tekstach literackich, w tym teatralnych; badacza specyfiki przekładu tychże) dokonali tłumaczenia fragmentów sztuki *M. Butterfly* Davida H. Hwanga. W warsztatach uczestniczyło 19 osób podzielonych na dwie grupy. Studenci wykazali się dużym zaangażowaniem oraz kreatywnym

podjęciem do tworzonego tekstu. Prowadzący zaś potrafił stworzyć atmosferę sprzyjającą wymianie uwag i spostrzeżeń dotyczących przekładanego tekstu. Dodatkowym walorem kulturoznawczym i literaturoznawczym było przedstawienie kontekstu sztuki i jej dzisiejszej recepcji.

Relacja z warsztatów oraz pełny zapis treści przedstawionych wyżej spotkań znajdzie się w przygotowywanej publikacji „Za kulisami. Toruńskie spotkania wokół dramatu” 2. Trzecia odsłona festiwalu łączącego zagadnienia przekładowo-teatralno-dramaturgiczne planowana jest na 2022 rok. Tym razem zakulisowym przystankiem będzie Francja.

Monika Krajewska

monika.krajewska@umk.pl

ORCID: 0000-0002-4066-5125

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Literatura

Bibik B., Krajewska M. (red.), 2020, Za kulisami. Toruńskie spotkania wokół dramatu, t. 1, Toruń.

Strona internetowa festiwalu: www.zakulisami.umk.pl.

